

Tarptautiškumo intencijos kultūrinėje nepriklausomos Lietuvos akademinės inteligentijos raiškoje (1922–1940)

ROMUALDAS JUZEFOVIČIUS

Lietuvos kultūros tyrimų institutas
romju@inbox.lt

Straipsnyje analizuojami Pirmosios Lietuvos Respublikos aukštųjų mokyklų mokslininkų tarptautinių kultūrinių ryšių ypatumai nuo Lietuvos universiteto įsteigimo Kaune 1922 m. iki sovietinės okupacijos pradžios 1940 metais. Siekiama atskleisti tarpukario akademinės inteligentijos tarptautinių kultūrinių ryšių formavimosi prielaidas, nustatyti visuomeninių organizacijų ir kitų akademinų bendruomenių indėlį į kultūrinio tarptautiškumo procesą. Šiame darbe panaudoti skelbti ir archyviniai šaltiniai, publikuoti mokslo darbai, kurie padėjo atskleisti ir įvertinti tarpukario Lietuvos mokslininkų kultūrinės veiklos sritis ir formas. Straipsnyje pateikti istorijos duomenys liudija, kad mokslininkai savo kūryba ir veikla per visus nepriklausomos Pirmosios Lietuvos Respublikos metus steigė visuomenines organizacijas ir sąjūdžius tarptautiniams ryšiams plėtoti, skatino kultūrinį tarptautiškumą, nors viešojoje raiškoje dominavo lietuvių tautinio tapatumo ugdymo ir jo stiprinimo tendencija.

Esminiai žodžiai: Pirmoji Lietuvos Respublika, akademinė inteligentija, tarptautiniai ryšiai, kultūros istorija.

Įvadas

Per visą Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpį tarptautiniai kultūriniai ryšiai buvo plėtojami atskirų valstybės ir visuomeninių institucijų, organizacijų, privačių asmenų pastangomis. Organizuojant šiuos ryšius dalyvavo akademinė inteligentija, kuri atstovavo 1922 m. Kaune įsteigto Lietuvos universiteto (nuo 1930 m. pavadinto Vytauto Didžiojo universitetu), taip pat ir vėliau steigiamų specializuotų aukštųjų mokyklų pedagogų ir studentų bendruomenėms. Per nepriklausomybės metus iki Antrojo

pasaulinio karo pradžios buvo įkurta Žemės ūkio akademija (1924), Konservatorija (1933), Klaipėdos prekybos institutas (1934), Klaipėdos pedagoginis institutas (1935), Veterinarijos akademija (1936). Aukštosiose mokyklose, o ypač universitetinėje aplinkoje, palaipsniui ryškėjo ne tik studijų ir mokslo organizavimo, bet ir viešosios raiškos lyderiai, kurie skatino plėtoti visuomenės ugdymo, viešosios kultūros puoselėjimo procesą ir tarptautinius ryšius.

Šių dienų istorikai ir kultūrologai siekia argumentuotai vertinti pozityvius ir neigiamus kultūros procesų Pirmojoje Lietuvos

Respublikoje veiksnius, egzistencinius iššūkius. Kultūros ir mokslo istoriografijoje jau pateikta svarbių istorijos duomenų ir vertinimų apie Lietuvos akademinės inteligentijos profesionalią bei viešąją veiklą¹. Šios informacijos analizė sudaro mokslines prielaidas tirti mokslo asmenybių ir jų telkiamų bendruomenių indėlį į tarptautinių mokslo ir kultūros ryšių procesą, nes ši problema mokslo darbuose specialiai netirta. Biografinio pobūdžio Lietuvos universitetų ar kitų autorių leidiniuose tik gan trumpai rašoma apie mokslininkų dalyvavimą spaudoje, mokslo organizacijose ir kitoje visuomeninėje veikloje tarpukario metais, kuri iš dalies sietina su naujomis kultūrinio tarptautiškumo raiškos formomis ir sąlygomis ryšiams plėtoti².

Šiame straipsnyje keliamas tikslas, naudojant dokumentinių šaltinių, skelbtų

duomenų ir viešintų mokslo darbų sintezės ir analizės metodus, nustatyti ir įvertinti esminius akademinės inteligentijos kultūrinės veiklos tarptautiškumo ypatumus. Darbe išskirti šie uždaviniai: išanalizuoti tarpukario akademinės inteligentijos tarptautinių kultūrinių ryšių formavimosi prielaidas, nustatyti visuomeninių organizacijų ir kitų akademinė bendruomenių indėlį į kultūrinio tarptautiškumo procesą.

Chronologinės ribos apima nagrinėjamos temos laikotarpį nuo Lietuvos universiteto įsteigimo Kaune 1922 m. iki Lietuvos sovietinimo ir mokslo pertvarkymų pradžios 1940 metais.

Mokslininkų kultūrinių ryšių genėzė

Svarbia nepriklausomos Lietuvos inteligentijos tarptautinių ryšių patirčių formavimo prielaida įvardintina universitetinių studijų užsienyje plėtra, naujos kartos akademinės inteligentijos ir mokslininkų formavimosi pradžia. Nepriklausomos Lietuvos valstybei buvo reikalingi įvairių sričių specialistai, gerai įsisavinę Vakarų šalių ūkininkavimo ir vadybos patirtį, todėl pirmiausia pradėta remti tokias studijas. Didžiąją daugumą valstybės remiamų užsienio stipendininkų sudarė taikomųjų specialybių studentai, jie daugiausia studijavo Vokietijoje, Austrijoje, Čekoslovakijoje, Latvijoje, Prancūzijoje, Danijoje. Nemažai jaunuolių studijavo ir savarankiškai.

XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigoje Lietuvos Respublikos Švietimo ministerija skyrė stipendijas kai kurioms humanitarų studijoms, kurios turėjusios būti naudingos šalies švietimui ir kultūrai plėtoti. Pavyzdžiui, 1928 m. šalia kitų specialybių,

1 *Vytauto Didžiojo universitetas: mokslas ir visuomenė 1922–2002*. Kaunas: VDU, 2002; *Nuo Aukštųjų kursų Kaune iki Kauno technologijos universiteto*. Kaunas: Technologija, 1997; Mančinskas, Česlovas. *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918–1940*. Vilnius: LPA, 1996; Mačiulis, Dangiras. *Valstybės kultūros politika Lietuvoje 1927–1940 m.* Vilnius: LII, 2005; Klimka, Libertas, Krikštopaitis, Juozas Algimantas. *Istorijos vėjų pagairėje: Lietuvos mokslo ir švietimo raidos bruožai*. Vilnius: Didakta, 2015; Kastanauskaitė, Laima. *Lietuvos inteligentija masonų ir paramasoniškose organizacijose (1918–1940)*. Vilnius: Vaga, 2008; Gieda, Aurelijus. *Manifestuojanti Klėja. Istorikai ir istorika Lietuvoje 1883–1940 metais*. Vilnius: VUL, 2017 ir kt.

2 Pšibilskis, Vyngintas Bronius. *Kazys Pakštas: tarp vizijų ir realybės*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2003; Pšibilskis, Vyngintas Bronius. *Mykolas Biržiška*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009; Žukas, Vladas. *Gyvenimas knygai*. Vilnius: VUL, 2012; Leonavičius, Juozas. *Petras Leonas – Lietuvos sąžinė*. Kaunas: Technologija, 2002; Baltrušis, R. *Profesorius Antanas Purėnas*. Kaunas: Technologija, 2008; Maksimaitis, Mindaugas. *Mykolas Rōmeris – Lietuvos simus*. Vilnius, 2006 ir kt.

buvo skirtos trys stipendijos filologams, dvi prancūzų bei pasaulio literatūros, dvi istorijos studijoms remti³.

Humanitarų studijų geografija per nepriklausomos Lietuvos metus plėtėsi, ilgai studijuota Friburge Šveicarijoje, tačiau XX a. trečiame ir ketvirtame dešimtmetyje studentų bei studijų gilintojų humanitarų buvo Berlyne, Paryžiuje, Vienoje ir kt. Menininkus studijuoti labiausiai traukė Paryžius⁴. Užsienyje studijas baigusiujų diplomai buvo tvirtinami Lietuvos Respublikos Švietimo ministro įsakymu, išanalizavus pateiktus dokumentus ir remiantis valstybės egzaminų komisijos nutarimu. Remtasi pakankamai aukštais kriterijais, todėl kai kurie dokumentai nesuteikdavo aukštojo mokslo įteisinimo pagrindo Lietuvoje. Paskutiniaus nepriklausomos Lietuvos valstybės egzistavimo metais iš pateiktų tvirtinti 494 užsienio šalyse įgytų diplomų ir pažymėjimų 8 buvo nepatvirtinti⁵.

Studentai užsienyje turėjo neblogas galimybes ne tik tobulinti užsienio kalbas, bet ir susipažinti su kitų šalių kultūra ir istorija. Užsienio universitetuose veikė specialūs kalbos kursai, kultūrinės organizacijos. Lietuvių studentai įsitraukė ne tik į akademinį ryšių procesą, bet ir dalyvavo tarptautinėje kultūrinių ryšių veikloje, stengėsi prezentuoti Lietuvos kultūrą, jos paveldą. Verta paminėti, kad 1931 m. Lietu-

vių studentų sąjunga Belgijoje talkininkavo įrengiant etnografijos ekspoziciją, skirtą Lietuvai, o štai Paryžiuje studijuojantys dailininkai, dalyvaudami parodose ir pristatymuose, stengėsi prezentuoti savo lietuviškumą ir pan.⁶

Dalis studijas baigusių Lietuvos studentų dar stažavosi ar dirbo užsienio įmonėse. Pavyzdžiui, žymus inžinierius, projektuotojas, vėliau profesorius Anatolijus Rozenbliumas, baigęs studijas Austrijoje ir Vokietijoje, dvejus metus dirbo projektuotoju Vokietijoje⁷. Ne tik studijų metu įgytos žinios, bet ir praktinės veiklos Vakaruose patirtys ir ryšiai buvo naudingi Lietuvos visuomenei.

Kaip byloja mokslo spaudoje jau analizuoti šaltiniai, įsteigus nepriklausomos Lietuvos aukštąsias mokyklas, paramą pradėta skirti ir šių institucijų absolventams, jauniems dėstytojams, doktorantams, siekiantiems stažuotis užsienio universitetuose ar mokslo centruose⁸. Česlovo Mančinsko duomenimis, dažniausiai profesūra gaudavo komandiruotes į užsienį keletui mėnesių pagilinti savo mokslines žinias. Tokioje stažuotėse tarpukario metais pabuvojo 108 žmonės. Neretai profesūra moksliniam darbui vykdavo į užsienį ir savo lėšomis, panaudojo asmeninius ryšius⁹.

3 Kriauciūnienė, Živilė. Lietuvos studentai Europos aukštosiose mokyklose 1919–1940 metais, *Lietuvos istorijos metraštis*, 1994, p. 100.

4 Gieda, Aurelijus. *Manifestuojanti Klėja: istorikai ir istorika Lietuvoje 1883–1940 m.* Vilnius: VUL, 2017, p. 426 ir kt.

5 Asmenų, baigusiu aukštąjį mokslą užsienyje, diplomų registracija 1939–1940 m., *Lietuvos centrinis valstybės archyvas (LCVA)*, f. 391, ap. 9, b. 1116, l. 10.

6 Kriauciūnienė, Živilė. Lietuvos studentai Europos aukštosiose mokyklose 1919–1940 metais, *Lietuvos istorijos metraštis*, 1994, p. 102.

7 Nakas, Algirdas. Įžymaus projektuotojo, mokslininko ir pedagogo, konstruktoriaus jubiliejus, *Mokslo ir technikos raida Lietuvoje*. Vilnius: VGTU, 2002, p. 215.

8 Žr. Juzefovičius, Romualdas. Lietuvos valstybės parama taikomosioms studijoms užsienyje 1919–1940 m., *Mokslo ir technikos raida*, 2009, nr. 2, p. 220–230.

9 Mančinskas, Česlovas. *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918–1940 metais*. Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996, p. 188.

Pritartina tarpukario istorikų raišką savo monografijoje nagrinėjusio Aurelijaus Giedos nuomonei, kad dažnai didelę įtaką jaunų mokslininkų siuntimui į užsienį turėjo vyresnysis universiteto mokslo personalas, stengtasi savo favoritams surasti galimybę išvykti į užsienio mokslo centrus, bendradarbiavo su jais, keitėsi informacija ir sumanymais, rūpinosi pradedančių tyrėjų darbais, aktualijomis ir ateities planais¹⁰.

Tarptautinių ryšių studijoms ar dėstytojų kvalifikacijai tobulinti siekta panaudoti ne tik universiteto, bet ir kitų nepriklausomoje Lietuvoje steigiamų aukštųjų mokyklų mokslinio personalo ir studijų procese. Daugiau tai sietina su Žemės ūkio akademijos veikla šioje srityje. Kaip liudija šios akademijos Tarybos posėdžių protokolai, pirmiausia siekta komandiruoti dėstytojus ir mokslininkus į kursus, konferencijas, į akademinės stažuotes. Taip pat pradėta kaupti šios taikomosios aukštosios mokyklos bibliotekoje užsienio mokslinę ir praktinę literatūrą, informaciją apie žemės ūkio pasiekimus ir patirtis užsienio šalyse, taip pat akademinės bendruomenės tarptautinius ryšius¹¹.

Paramą jauniems mokslininkams suteikdavo ir užsienio valstybės, siekiančios stiprinti kultūrinius, intelektualinius ryšius. Tokia parama pasinaudojo istorikas Adolfas Šapoka, kuris rinko medžiagą apie lietuvių mokslus Čekijoje XIV–XVII a. ir kai kurie kiti tyrėjai. Akademinę paramą per tarpukario metus lietuviams suteikė

Vokietija, Prancūzija, JAV, Anglija, Čekoslovakija¹².

Lietuvos mokslininkai, per vienerius ar ilgiau užsienio universitetuose dirbtus metus, rengė ir stengėsi ten apsiginti disertacijas, kita vertus, pažymėtina, kad Lietuvos universiteto reikalavimai daktaro disertacijoms, palyginti su kai kurių Europos šalių universitetais, buvo ypač dideli, todėl fakultetų tarybos kiekvienu konkrečiu atveju įvertindavo darbus individualiai. Lietuvos universitetas kasmet skirdavo vidutiniškai šešias stipendijas mokslininkams rengti užienyje¹³.

Į nepriklausomos Lietuvos akademinę bendruomenę sėkmingai įsiliejo ne tik užsienyje mokslus ar mokslines išvykas baigę lietuviai, bet ir iš užsienio čia gyventi bei dirbti atvykę mokslininkai. Dalis jų ne tik įsiliejo į pedagoginį darbą, bet taip pat dalyvavo lietuvių kultūrinio palikimo tyrimuose ir viešiniame, siekė įvertinti jo svarbą. Pavyzdžiui, šveicaras Juozas Eretas analizavo lietuvių kultūros raidą nuo XIX a., vėliau tai leido jam įvertinti ir jos kaitos nuo Rytų į Vakarų savitumus¹⁴.

Lietuvos universiteto akademinio elito nuopelnai yra svarbūs ne tik jaunųjų tyrėjų ir specialistų kvalifikacinio ugdymo, bet ir tarptautinių kultūrinių ryšių kryptingumo formavimo ir tolesnio plėtojimo srityje. Itin aktuali visuomenės kultūriniam

10 Gieda, Aurelijus. *Manifestuojanti Kleja: istorikai ir istorika Lietuvoje 1883–1940 m.* Vilnius: VUL, 2017, p. 423.

11 Žemės ūkio akademijos Tarybos posėdžių protokolai, LCVA, f. 392, ap. 1, b. 794, l. 40–49 ir kt.

12 Kriaučiūnienė, Živilė. Lietuvos studentai Europos aukštosiose mokyklose 1919–1940 metais, *Lietuvos istorijos metraštis*, 1994, p. 101–103.

13 Mančinskas, Česlovas. *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918–1940 metais.* Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996, p. 215.

14 Eretas, Juozas. Dvi generacijos krikščioniškosios kultūros tarnyboje, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai*, t. 7. Roma, 1972, p. 3–54.

tapatumui plėtoti tuo metu buvo lituanistinio istorinio palikimo užsienyje ir žinių kaupimo, sisteminimo, jų sklaidos sritis. Kaip byloja profesorius Eduardo Volterio ir kitų intelektualų susirašinėjimų tekstai, tuo rūpintasi palaikant ryšius su Berlyno, Hamburgo, Paryžiaus ir kitų miestų muziejais, bibliotekomis, saugyklomis, tiesiogiai bendradarbiaujant ir su užsienio pažintinės literatūros leidėjais bei platintojais, siūlyta remtis Vokietijos ar kitų Europos šalių kultūros paveldo registravimo ir sklaidos patirtimi bei galimybėmis¹⁵.

Su Vokietijos žurnalų ir kitais leidėjais ryšius palaikė taip pat aktyvus Lietuvos visuomenininkas, profesorius Augustinas Janulaitis¹⁶. Aurelijus Gieda savo monografijoje pagrįstai akcentuoja svarų istorikų ir kitų humanitarų indėlį, kaupiant vertingus užsienio leidinius Lietuvos bibliotekose, formuojant užsienio lituanistinės literatūros fondus¹⁷.

Su kaimyninėmis šalimis ir tautomis kultūrinius ryšius itin aktyviai siūlė plėtoti Mykolas Biržiška, kuris nepaisant visų sudėtingų politinių aplinkybių, bendradarbiavo su Lenkijos intelektualais, lankėsi šioje šalyje ir tarpukario metais jos valdomame Vilniuje. Savo laiškuose iš Varšuvos 1928 metų pradžioje M. Biržiška rašė apie bendravimą su Lenkijos kultūros ir mokslo veikėjais, dalyvavimą kultūriniuose renginiuose. Susitikimuose su lenkų mokslininkais

buvo diskutuojama apie švietimo ir kultūros padėtį Vilniaus krašte¹⁸.

Šiuo metu gausėjančioje biografinėje literatūroje skelbiami duomenys apie žymių XX a. Lietuvos mokslo asmenybių veiklą, viešinami jų rašytinio palikimo tekstai atspindi ne tik akademinės inteligentijos profesinį, bet ir kultūrinį indėlį į krašto kultūrinio modernėjimo procesą, kuris sietinas su tarptautinių ryšių plėtojimu, užsienio kultūros ir mokslo viešinimu Lietuvoje, jos panaudojimu visuomenei ugdyti. Apie tai liudija ne tik humanitarų, bet ir gamtos, tikslųjų ar technikos mokslų profesūros biografijos.

Štai leidinyje apie žinomą fiziką Antaną Žvironą, jo veiklą ir rašytinį palikimą nurodomas A. Žvirono bendradarbiavimas žurnale „Kultūra“, Lietuvos gamtininkų draugijos įsteigime ir jos leidžiamame žurnale „Gamta“, „Lietuviškoje enciklopedijoje“ ir kitoje universalių žinių sklaidoje¹⁹. Apie pasaulio mokslo ir kultūros sklaidos intencijas byloja ir chemiko, profesorius Antano Purėno biografija, svarbus visuomenei buvo šio mokslininko visuomenės šviečiamasis darbas, dalyvavimas *Lietuviškosios enciklopedijos* redakcinėje kolegijoje, kitoje leidybinėje veikloje²⁰.

Savitos tarptautiškumo plėtojimo idėjos išvelgiamos profesorius Kazio Pakšto veiklos biografijoje, jis buvo Baltijos šalių suartėjimo skatinimo šalininkas,

15 E. Volterio ir jam rašyti laišakai, *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka (LMAVBRS)*, f. 154–119, l. 65, 64, 107; f. 154–174, l. 6 ir kt.

16 Laiškai A. Janulaičiui, *LMAVBRS*, f. 267–2767, 2781.

17 Gieda, Aurelijus. *Manifestuojanti Klėja. Istorikai ir istorika Lietuvoje 1883–1940 metais*. Vilnius: VUL, 2017, p. 417.

18 M. Biržiškos laišakai žmonai B. Biržiškienei 1928 m. sausio–vasario mėn., *LMAVBRS*, f. 12–1291, l. 1–14.

19 Antanas Žvironas. *Straipsniai, laišakai, atsiminimai*. Sudarė E. Makariūnienė. Vilnius: Lietuvos fizikų draugija, 1999.

20 Baltrušis, Romualdas. *Profesorius Antanas Purėnas*. Kaunas: Technologija, 2008, p. 81.

tai pirmiausia buvo siejama su kultūrinio bendradarbiavimo stiprinimu, vadinamojo Baltoskandijos regiono šalių kultūrinių ryšių, jų bendrųjų raidos bei paveldo ypatumų sklaida²¹.

Pažymėtina tai, kad tarptautinius ryšius plėtojanti Kauno profesūra darė poveikį ne tik laikinosios sostinės, bet ir kitų mokymo įstaigų, visos šalies inteligentijai, platesnei visuomenei, skatino jos modernėjimą. Pavyzdžiui, nemenką poveikį universiteto mokslininkų profesinio ir kultūrinio bendradarbiavimo patirtys darė XX a. ketvirtojo dešimtmečio viduryje Klaipėdoje steigiamų pedagogikos, prekybos taikomųjų institutų studijų organizavimo veiklai. Studijų formavimo procesą ir akademiųjų bendruomenių raišką visuomenėje veikė Vakarų Europos intelektualų viešinamos kultūros socialumo, visuomenės kultūrinio ugdymo ir kitos idėjos, jas siekta derinti su lietuvių kultūrinio tapatumo stiprinimo aktualijomis šiame regione²².

Tarptautinės kultūrinės veiklos bendruomeniškumo požymiai

Nepriklausomos Lietuvos akademinė inteligentija siekė plėtoti tarptautinius ryšius dalyvaudama tarptautinių ir Lietuvos visuomeninių organizacijų veikloje, tam telkė ne tik mokslo, bet ir kai kuriuos kultūros veikėjus bei kūrėjus, publicistus.

Pirmiausia pažymėtina, kad maždaug nuo XX a. ketvirtojo dešimtmečio pradžios universiteto elitas palaikė glaudžius ryšius su Tautų Sąjungos tarptautinio intelektualinio bendradarbiavimo komisija ir Intelektualiojo bendradarbiavimo institutu Paryžiuje, dalyvavo jų renginiuose. Šią veiklą koordinavo Lietuvos intelektualinio bendravimo komisija, kuriai pirmininkavo profesorius Mykolas Römeris²³.

Šios komisijos ataskaitinio pranešimo 1936 metų tarptautinėje konferencijoje tekste nurodoma, kad Lietuvos inteligentija įsijungė į tarptautinių kultūrinių organizacijų ryšių veiklą, teikė informaciją užsienio organizacijoms ir institucijoms, jų leidiniams apie Lietuvą, jos kultūrinį ir istorinį paveldą, liaudies kūrybą, dalyvavo rengiant tarptautinius renginius paveldo apsaugos ir sklaidos klausimais²⁴. Minėtos komisijos veiklos ataskaitoje pastebėtinas kultūrinio bendradarbiavimo su kaimyninėmis Baltijos šalimis svarbos akcentavimas, kultūrinės konsolidacijos aktualizavimas siekiant prezentuoti visą regioną ir platesniems tarptautiniams ryšiams plėtoti. 1935 metų pradžioje Lietuvos intelektualinio bendravimo komisija Kaune organizavo Baltijos šalių konferenciją, kurioje svarstė kultūrinių ryšių plėtojimo klausimus.

1936 metų rudenį Estijoje vyko antroji Baltijos šalių intelektualų konferencija, kurioje taip pat buvo pabrėžiamas siekis stiprinti Baltijos šalių kultūrinį bendradarbiavimą, populiarinti Baltijos šalių kultūrą ir paveldą tarptautiniu mastu. Šiai

21 Pšibilskis, Vyngintas Bronius. *Kazys Pakštas: tarp vizijų ir realybės*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2003, p. 102.

22 Žr. Juzefovičius, Romualdas. Akademinė Klaipėdos bendruomenė 1934–1939 metais: kultūrinės socializacijos prielaidos. *Kultūrologija*, t. 18. Vilnius: LKTI, 2010, p. 223–241.

23 Raštai Lietuvos intelektualinio bendravimo komisijai, *LMAVBRS*, f. 12-4809, l. 1–2.

24 Lietuvos intelektualinio bendravimo komisijos 1936 m. ataskaita, *LMAVBRS*, f. 12-4809, l. 2–4.

veiklai organizuoti mokslininkai įsteigė Tarpuniversitetinio Baltijos šalių bendradarbiavimo komitetą, kurio nariais šalia kitų tapo VDU profesoriai Antanas Purėnas, Augustinas Janulaitis, Ignas Jonynas²⁵.

Kaip anksčiau minėta, Lietuvos profesūra tuo metu jau turėjo mokslinio bendradarbiavimo su užsienio mokslininkais patirties, pradėjo bendradarbiauti su užsienio kultūros įstaigomis, leidyklomis. Manytina, kad Ignas Jonynas buvo įtrauktas į šį komitetą įvertinus ir jo bendradarbiavimo su Tautų Sąjungos institucijomis patirtis, Lietuvos Respublikos interesų atstovavimą užsienyje.

Vaclovas Biržiška, Zenonas Ivinskis ir kai kurie kiti Lietuvos mokslininkai siūlė organizuoti Baltijos šalių ir Suomijos „profesūros mainų“ programą, kuri padėtų geriau skleisti aukštosiose mokyklose ir visuomenėje savojo regiono šalių istorijos, geografijos, etnografijos ir kitas žinias, rengti bendras švietimo priemones, mokslo ir kultūros populiarinimo leidinius, organizuoti renginius, literatūros vertimo darbą²⁶.

Baltijos šalių intelektualų bendradarbiavimas vyko daugiau apsiribojant kaimyninių šalių ryšiais, ši veikla nebuvo nuosekliai koordinuojama. Lietuvos mokslo ir kultūros elitas aktyviau palaikė ryšius su Latvijos inteligentija. Apie tai byloja ir tarpukario metais Lietuvoje įsteigtų kultūrinių ryšių su užsienio šalimis draugijų veiklos tendencijos, tarp kurių aktyviau reikšėsi Lietuvių–latvių vienybės draugija, ji buvo inicijuojama ir palaikoma akademinės inteligentijos pastangomis.

25 *Ten pat.*

26 *Ten pat.*, l. 7–9.

Ši organizacija buvo įregistruota Kaune ir veikė nuo 1922 metų, tarp jos steigėjų ir vadovų buvo Eduardas Volteris, Jonas Tumas. Draugijos įstatuose buvo numatyta vystyti organizacinę kultūrinę veiklą, skatinančią lietuvių ir latvių ryšius, pabrėžiama šviečiamoji veiklos paskirtis²⁷. E. Volteris siūlė tiesiogiai bendradarbiauti su Latvijos intelektualais, daugiau dėmesio skirti senojo baltų kultūros paveldo pažinimui ir sklaidai skatinti, remti abiejų šalių studentų studijas, latvių literatūros vertimus ir leidybą ir kt²⁸.

Visuomenėje pradėta viešinti lietuvių ir latvių tautų sąveikos nuostatas, grindžiamas baltiškojo pagrindo aktualizavimu ir siekiant išsaugoti bendrąjį kultūrinį tapatumą. Taip pat buvo siekiama populiarinti ir abiejų tautų istorinės raidos žinias, skatinti suvokti jų unikalumą. Šiame kontekste paminėtina Lietuvių–latvių vienybės draugijos pastangomis išversta ir išleista „Latvijos istorija“, kuri buvo platinama visuomenėje²⁹.

Lietuvos spaudoje būta ir kritiškų atsiliepimų apie draugijos veiklą, priekaištauta dėl dalies šios organizacijos narių pasyvumo, nepakankamo bendradarbiavimo su latvių inteligentija ir Latvijos institucijomis³⁰, tačiau Lietuvių–latvių vienybės draugijos rankraštiniai šaltiniai liudija tai, kad ši organizacija tiesiogiai ir pakankamai nuosekliai bendradarbiavo su Rygoje

27 Kauno apskrities viršininko administracijos dokumentai, *LCVA*, f. 402, ap. 5, b. 135.

28 E. Volterio susirašinėjimas, *LMAVBRS*, f. 154-67, l. 4.

29 Lietuvių–latvių vienybės draugijos susirašinėjimas, *LCVA*, f. 585, ap. 1, b. 14, l. 15.

30 Iš Lietuvių–latvių vienybės draugijos veikimo, *Lietuvos aidas*, 1932 kovo 9, p. 5.

veikiančia Latvių–lietuvių draugija, rūpinosi ne tik abiejų šalių ryšių plėtojimu, bet ir lietuvių tautybės gyventojų švietimo ir saviraiškos reikalais Latvijoje³¹. Lietuvos ir Latvijos intelektualai rengė kasmetinius minėtų draugijų kongresus, kuriuose skaitė pranešimus abiejų šalių mokslininkai, kultūros veikėjai, siūlė organizuoti bendrus etnokultūros palikimo tyrimus. 1925 metų birželio 21 d. Kaune vykusio lietuvių ir latvių kultūros kongreso programoje buvo nurodyti pranešimai apie bendradarbiavimo plėtojimo galimybes, taip pat apie kultūrų plėtros ypatumus abiejose šalyse. Pavyzdžiui, programoje numatytas Mykolo Biržiškos pranešimas apie lietuviybės išsaugojimo problemas Vilniuje³².

Po universiteto įsteigimo jo akademinė inteligentija įtakingai reiškėsi kitų kultūrinių ryšių organizacijų steigime ir veikloje: 1923 metais įsteigtoje Lietuvių–prancūzų draugijoje dalyvavo Stasys Šalkauskis, Ignas Jonynas, nuo 1925 m. įregistruotoje Lietuvių–švedų draugijoje veikė Steponas Kolupaila, Kazys Pakštas, Mykolas Rōmeris, Vincas Mykolaitis, Mykolas Kaveckis, šiose organizacijose dalyvavo po keliolika Lietuvos universiteto studentų. Kultūrinių ryšių organizacijos buvo steigiamos ir vėlesniais metais, nemažai Kauno profesūros ir studentų dalyvavo 1937 metais įsteigtose Lietuvių–čekų ir Lietuvių–šveicarų draugijose³³.

31 Lietuvių–latvių vienybės draugijos valdybos posėdžių protokolai, LCVA, f. 585, ap. 1, b. 14.

32 Lietuvių–latvių vienybės draugijos kongreso programa, 1925 06 21, LCVA, f. 585, ap. 1, b. 17, l. 12.

33 Kauno apskrities viršininko administracijos dokumentai, LCVA, f. 402, ap. 5, b. 184, 200, 394; Lietuvių–švedų draugijos narių sąrašas, LCVA, f. 586, ap. 1, b. 3, l. 171.

Kai kurie akademinio elito nariai inicijavo organizacijas, kuriose siekta plėtoti kultūrinius ir mokslo ryšius su Sovietų Sąjunga. Nevienareikšmiškai istoriografijoje vertinama 1929 m. oficialiai įregistruota Lietuvių draugija SSRS tautų kultūrai pažinti, kurios įstatus parengė ir pasirašė Mykolas ir Vaclovas Biržiškos, Vincas Krėvė, Paulius Galaunė, Balys Sruoga³⁴.

Nuo ketvirtojo dešimtmečio vidurio šią draugiją papildė jaunesnioji lietuvių inteligentija: profesoriai ir dėstytojai Vladas Dubas, Antanas Purėnas, Vladas Lašas, Augustinas Janulaitis, taip pat žinomi rašytojai, publicistai, dailininkai. Draugijoje vis daugiau telkėsi kairiųjų pažiūrų inteligentija, kuri, kaip liudija istoriko Mindaugo Tamošaičio tyrimai, siekė artimai bendrauti su Sovietų Sąjungos institucijomis, renginiuose ir spaudoje propagavo ne tik jos kultūrą visuomenėje, bet taip pat tapo ir vienu iš sovietinės valstybės propagandos branduolių.

Istorinėje literatūroje argumentuotai nurodoma tai, kad Mykolas Biržiška ir kai kurie kiti aktyvūs Lietuvos kultūrininkai buvo suklaidinti sovietinės propagandos, siekė plėtoti kultūrinius ryšius su Sovietų sąjunga ir propagavo sovietinės kultūros gyvenimą. Pasak V. B. Pšibilskio, „Pakliuvę į stalininės propagandos pinkles, Sovietų Sąjungos kultūros ir kitais laimėjimais žavėjosi ne tik Lietuvos, bet ir Vakarų intelektualai“³⁵.

Tam tikrus tarptautinius kultūrinius ryšius skatinančios pozicijos iš dalies buvo

34 Pšibilskis, Vyngintas Bronius. *Mykolas Biržiška*. Vilnius: VUL, 2009, p. 258–265.

35 Pšibilskis, Vyngintas Bronius. *Mykolas Biržiška*. Vilnius: VUL, 2009, p. 265.

brandinamos ir skleidžiamos Lietuvos akademinės inteligentijos steigiamų ar įta-kojamų kitų visuomeninių organizacijų ir sąjūdžių veikloje. Šiuo požiūriu pažymėtini Laimos Kastanauskaitės monografijoje pateikti ir išanalizuoti duomenys apie Kauno profesūros bendradarbiavimą su masonų ideologijos įtaką patyrusiomis tarptautinėmis esperantininkų organizacijomis, Rotary klubais, o taip pat ir Lietuvoje steigiamomis paramasoniškoms draugijomis.

Universiteto aplinkoje veikusias studentų organizacijas „Romuva“, „Romuvos vaidilutė“ įvardijamos kaip paramasoniškos, masonų įtaką patyrusios, tačiau šių organizacijų dalyviai akcentavo protėvių baltų kultūros, religijos, kalbos atkūrimo to meto tikrovėje svarbą. Šių organizacijų veikloje dalyvavo Mykolas Biržiška, Pranas Skardžius, Eduardas Volteris ir kiti universiteto elito atstovai, jie skatino Baltijos šalių vienybės siekius, paremtus baltų tradicijomis³⁶.

Aukštųjų mokyklų mokslo elitas rūpinosi ir darė įtaką kai kurių kitų studentų organizacijų veiklai. Paminėtina, kad vien universitete tarpukario metais veikė 161 studentų organizacija³⁷, dalis jų siekė plėtoti tarptautinius ryšius.

Kai kurie tarpukario Lietuvos inteligentijos kultūriniai sąjūdžiai prasidėjo publicistinio bendradarbiavimo kultūros žurnaluose ir jų idėjinio kryptingumo formavimo pagrindu, čia taip pat buvo svarus

akademinio elito vaidmuo. Akademinėje publicistikoje buvo ne tik viešinamos žinios apie užsienio šalių mokslo ar kultūrinį gyvenimą, bet ir brandinamos tarpkultūrinius ryšius ir sąveikas vertinančios nuostatos, tai skatino intelektualų diskusijas apie tautiškumo ir globalumo, Rytų ir Vakarų civilizacijų sąveikų padarinius.

Mokslo inteligentija dalyvavo periodinės spaudos tematikos formavimo procese, viešino mokslo žinias, užsienio šalių raidos ir paveldo vertinimus populiariuose kultūros žurnaluose „Kultūra“, „Židiny“, „Naujoji Romuva“, kurie savo aplinkoje telkė katalikiškų, laisvamaniškų ar kitų idėjinių nuostatų publicistus. Tai skatino intelektualus grupuotis pagal idėjines nuostatas, bet visi šie leidiniai buvo svarbūs tarpukario kultūros gyvenime, visuomenės ugdyme. Žurnalų leidybos aplinkoje telkėsi bendraminčiai, skatino formalų ar net neformalų kultūrinės veiklos koordinavimą. Juozas Keliuotis savo atsiminimuose nurodo, kad 1931 m. rudenį „Naujosios Romuvos“ redakcijos pradėjęs veikti bendraminčių klubas „neturėjo nei rašytinio statuto, nei valdybos, niekur nebuvo įregistruotas“³⁸.

Pažymėtina, kad „Naujosios Romuvos“ redakcija iš tiesų telkė menininkus, literatus, mokslininkus, tapo įtakingu sambūriu, skatino diskusijas kultūros modernizavimo klausimais, kita vertus, lietuvių tautinės kultūros diskursas čia buvo formuojamas siekiant atsiriboti nuo užsienio kultūrų tiesioginio poveikio. „Svetimų įtakų atskratymas, pasak Dangiro Mačiulio, laikytas

36 Kastanauskaitė, Laima. *Lietuvos inteligentija masonų ir paramasoniškose organizacijose (1918–1940)*. Vilnius: Vaga, 2008, p. 289.

37 Mančinskas, Česlovas. *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918–1940 metais*. Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996, p. 223.

38 Keliuotis, Juozas. *Justinas Vienožinskis ir jo epocha*, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, (LNMMB), f. 31–50, l. 67.

svarbiausio sėkmingos kelionės į tautinį ir kultūrinį savitumą sąlyga³⁹.

Nepaisant to, šio ar kitų kultūros žurnalų leidėjų nevertėtų vertinti tarptautiškumo stoka. Lietuvos inteligentija pirmiausia siekė artimai bendradarbiauti su Baltijos šalių periodinės spaudos leidėjais, taip pat plėtoti leidybinius ryšius su Vidurio Europos ir kitomis šalimis. Pavyzdžiui, 1935 m. pradžioje Kaune posėdžiavo Lietuvos, Latvijos ir Estijos spaudos atstovai, buvo numatyta užmegzti glaudžius santykius su Čekoslovakijos spauda. Tų pačių metų gegužės mėnesį Baltijos šalių spaudos atstovai viešėjo Čekoslovakijoje, o mūsų šaliai derybose atstovavo Lietuvos žurnalistų sąjungos vadovas profesorius Izidorius Tamošaitis. Susitikime pasirašyta sutartis oficialiai buvo vadinama „Baltijos–Čekoslovakijos spaudos santarvė“⁴⁰.

Glaudesnių santykių užmezgimas didino Čekoslovakijos žurnalistų susidomėjimą Lietuva, o Lietuvos žurnalistai ir mokslininkai galėjo pristatyti savo šalį, jos istoriją ir paveldą užsienio skaitytojams, taip pat savo šalyje skelbti čekų ar slovakų pažintinio turinio publikacijas. Bendradarbiaujant kultūros žurnalų „Naujosios Romuvos“ ir Čekoslovakijos „Salon“ redakcijoms, straipsnius parengė Paulius Galaunė ir kiti autoriai⁴¹.

Tarptautiniai akademinės inteligentijos ryšiai atsispindėjo ir platesniame kultūros žurnalų kai kurių publikacijų turinio

kontekste. Štai žymiausioji XX a. Lietuvos egiptologė Marija Rudzinskaitė-Arcimavičienė „Naujosios Romuvos“ žurnale skelbė apžvalgas apie tarptautinius orientalistų kongresus, akademinę ir kultūrinę jų veiklos aplinką, rašė apie sensacingus hetitologijos ir kitus atradimus⁴².

Užsienio šalių pasiekimus Lietuvos periodinėje spaudoje viešino ne vien universiteto, bet ir Klaipėdos prekybos instituto, Lietuvos žemės ūkio akademijos ir kiti dėstytojai, nemažai buvo rašoma apie ekonomikos, urbanistikos modernizacijos procesus, konkrečių šalių patirtis. Tarpukario Lietuvos mokslininkų publicistikos tematika ir šaltiniai byloja apie tai, kad siekta skleisti visuomenėje pasaulio pažangos žinojimą, o pats leidybos procesas sudarė svarias prielaidas intelektualiniams ryšiams plėtotis. Mokslininkų kūryba ir veikla per visus nepriklausomos Pirmosios Lietuvos Respublikos metus skatino minėtas visuomenines organizacijas, muziejus ir kitas valstybės institucijas skirti daugiau dėmesio kultūriniais ryšiams stiprinti, kita vertus, dominavo tautinio kultūrinio tapatumo ugdymo ir jo modernizavimo intencija, kuri neturėjo pažeisti kalbos, istorinio paveldo ir tradicijų unikalumo pagrindų.

Ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje plėtoti tarptautinius kultūrinius ryšius Lietuvos akademinę inteligentiją galėjo paskatinti ir įsteigtas Lituanistikos institutas, kurio statute buvo keliamas tikslas ne tik

39 Mačiulis, Dangiras. *Valstybės kultūros politika Lietuvoje 1927–1940 metais*, Vilnius: LII, 2005, p. 280.

40 Bukelevičiūtė, Dalia. *Lietuvos ir Čekoslovakijos dvišalių santykių dinamika 1918–1939 m.* Vilnius: VU, 2010, p. 251.

41 Ten pat.

42 Rudzinskaitė-Arcimavičienė, Marija. XIX tarptautinis orientalistų kongresas, *Naujoji Romuva*, 1935, nr. 44; Rudzinskaitė-Arcimavičienė, Marija. XX tarptautinis orientalistų kongresas, *Naujoji Romuva*, 1938, nr. 1-2.

tirti ir viešinti, bet ir atstovauti lituanistikos mokslams užsienyje. 1939 metais šis institutas per Lietuvos pasiuntinybes užsienio šalyse ir kitų kraštų pasiuntinybes Lietuvoje informavo Baltijos šalių, Lenkijos, Vokietijos, JAV, Italijos, Prancūzijos, Vatikano mokslo įstaigas apie Lituanistikos instituto steigimo tikslus ir mokslinio bei kultūrinio bendradarbiavimo siekius⁴³. Kaip byloja šaltiniai, buvo sulaukta konkrečių bendradarbiavimo pasiūlymų, tačiau juos įgyvendinti sutrukdė Antrojo pasaulinio karo pradžia, Lietuvos okupacijos.

Nuo pat Lietuvos sovietinės okupacijos ir jos valdžios įtvirtinimo pradžios tarptautiniai akademiniai ir kultūriniai ryšiai tapo viena iš labiausiai deformuotų intelektualų raiškos sričių.

Apibendrinančios išvados

Šiame straipsnyje tirti šaltiniai ir skelbti istorijos duomenys byloja ne tik apie akademinės inteligentijos profesinį, bet ir kultūrinį indėlį į Pirmosios Lietuvos Respublikos kultūrinio modernėjimo procesą, kuris sietinas su tarptautinių ryšių plėtojimu, užsienio kultūros ir mokslo viešinimu Lietuvoje, jos panaudojimu visuomenei ugdyti.

Svarbia nepriklausomos Lietuvos inteligentijos tarptautinių ryšių organizavimo prielaida buvo universitetinių studijų užsienyje plėtojimas, naujos kartos akademinės inteligentijos ir mokslininkų formavimosi pradžia. Lietuvos studentai įsitraukė ne tik į akademinę ryšių procesą,

bet ir dalyvavo tarptautinėje kultūrinių ryšių veikloje, stengėsi prezentuoti Lietuvos kultūrą, jos paveldą.

Įsteigus Lietuvos universitetą ir kitas aukštąsias mokyklas, paramą pradėta skirti šių institucijų absolventams, jauniems dėstytojams, doktorantams, siekiantiems stažuotis užsienio universitetuose ar mokslo centruose, stengtasi komandiruoti dėstytojus ir mokslininkus į kursus, konferencijas.

Lietuvos universiteto akademinio elito nuopelnai yra svarbūs ne tik jaunųjų tyrėjų ir specialistų kvalifikacijos stiprinimo, bet ir tarptautinių kultūrinių ryšių kryptingumo formavimo ir tolesnio jų plėtojimo srityje. Šiuo požiūriu Kauno profesūra darė poveikį ne tik laikinosios sostinės, bet ir kitų mokyimo įstaigų, visos šalies inteligentijai, platesnei visuomenei, skatino jos modernėjimą.

Lietuvos akademinė inteligentija siekė plėtoti tarptautinius ryšius tiesiogiai dalyvaudama visuomeninių kultūrinių organizacijų veikloje, telkė ne tik mokslo, bet ir kultūros veikėjus bei kūrėjus, publicistus. Universiteto elitą palaikė glaudžius ryšius su Tautų Sąjungos Tarptautinio intelektualinio bendradarbiavimo komisija ir Intelektualiojo bendradarbiavimo Institutu Paryžiuje, dalyvavo jų renginiuose. Šią veiklą koordinavo Lietuvos intelektualinio bendravimo komisija, kuriai pirmininkavo profesorius Mykolas Römeris. Lietuvos inteligentija įsijungė į tarptautinį kultūrinių organizacijų ryšių veiklą, teikė informaciją užsienio organizacijoms ir institucijoms, jų leidiniams apie Lietuvą, jos kultūrinį ir istorinį paveldą, liaudies kūrybą, dalyvavo rengiant tarptautinius renginius paveldo apsaugos ir sklaidos klausimais.

43 Antano Smetonos Lituanistikos instituto byla, LMA-VBRS, f. 105-595, l. 67-69, 89, 95 ir kt.

Lietuvos mokslo ir kultūros elitas nuosekliai siekė plėtoti ryšius su kaimyninėmis šalimis, tačiau dėl politinių ir kitų aplinkybių glaudesnius ryšius palaikė su Latvijos inteligentija. Apie tai byloja tarpukario metais Lietuvoje įsteigtų kultūrinių ryšių su užsienio šalimis draugijų veiklos tendencijos. Aktyviau reikėsi Lietuvių–latvių vienybės draugija, kurios steigėjais buvo Eduardas Volteris, Jonas Tumas ir kt. Ši organizacija siekė vystyti kultūrinę veiklą, skatinančią lietuvių ir latvių ryšius, pabrėžė šviečiamąją veiklos paskirtį.

Akademinė inteligentija dar reikėsi Lietuvių–prancūzų draugijoje, kurioje dalyvavo Stasys Šalkauskis, Ignas Jonynas, taip pat Lietuvių–švedų draugijoje, kurioje veikė Steponas Kolupaila, Kazys Pakštas, Mykolas Rōmeris, Vincas Mykolaitis, Mykolas Kaveckis ir kai kuriose kitose. Šiose organizacijose kartu su profesūra nors ir negausiai, bet dalyvavo Lietuvos universite-

to studentai. Kauno profesūros ir studentų dalyvavimas užfiksuotas Lietuvių–čekų, Lietuvių–šveicarų draugijose. Dvišalių valstybių kultūrinių santykių veiklos patirtys neprarado svarbos vykstant šių dienų globalizacijos procesams, dabar tai sudaro prielaidas stiprinti atskirų Europos regionų kultūrinės pozicijas ir jų atstovavimą, taip pat plėtoti platesnį ir turiningą tarptautinį bendradarbiavimą.

Tarptautiniai akademinės inteligentijos ryšiai atsispindėjo tarpukario Lietuvos kultūros žurnalų publicistikoje, profesūra rėmė leidėjų bendradarbiavimą su užsienio šalimis. Mokslininkai savo kūryba ir veikla per visus nepriklausomos Pirmosios Lietuvos Respublikos metus skatino periodinės spaudos bei kitus leidėjus, taip pat muziejus, bibliotekas ir kitas institucijas skirti daugiau dėmesio kultūriniam ryšiams, nors viešojoje raiškoje dominavo tautinio kultūrinio tapatumo ugdymo ir jo stiprinimo tendencija.

Literatūra ir šaltiniai

Antanas Žvironas. *Straipsniai, laišakai, atsiminimai*. Sudarė E. Makariūnienė.

Vilnius: Lietuvos fizikų draugija, 1999.

Antano Smetonos Lituanistikos instituto byla, *LMAVBRS*, f. 105-595, l. 6-100.

Asmenų, baigusių aukštąjį mokslą užsienyje, diplomų registracija 1939–1940 m., *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 1116, l. 10.

Baltrušis, R. *Profesorius Antanas Purėnas*. Kaunas: Technologija, 2008.

Bukelevičiūtė, D. *Lietuvos ir Čekoslovakijos dvišalių santykių dinamika 1918–1939 m.* Vilnius: VU, 2010.

Eretas, J. Dvi generacijos krikščioniškosios kultūros tarnyboje, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai*, t. 7. Roma, 1972, p. 3–54.

E. Volterio ir jam rašyti laišakai, *LMAVBRS*, f. 154–119, l. 65, 64, 107; f. 154–174, l. 6 ir kt.

Gieda, A. *Manifestuojanti Klėja. Istorikai ir istorika Lietuvoje 1883–1940 metais*. Vilnius: VUL, 2017.

Iš Lietuvių–latvių vienybės draugijos veikimo, *Lietuvos aidas*, 1932 kovo 9, p. 5.

Juzefovičius, R. Lietuvos valstybės parama tautakomosioms studijoms užsienyje 1919–1940 m. *Mokslo ir technikos raida*, 2009, nr. 2, p. 220–230.

Kastanauskaitė, L. *Lietuvos inteligentija masonų ir paramasoniškose organizacijose (1918–1940)*. Vilnius: Vaga, 2008.

Kauno apskrities viršininko administracijos dokumentai, *LCVA*,

- f. 402, ap. 5, b. 135, 184, 200, 394.
- Keliuotis, J. *Justinas Vienožinskis ir jo epocha*, LNMMB, f. 31-50, l. 67.
- Klimka, L., Krikštopaitis, J. A. *Istorijos vėjų pagairėje: Lietuvos mokslo ir švietimo raidos bruožai*. Vilnius: Didakta, 2015.
- Kriaučiūnienė, Ž. Lietuvos studentai Europos aukštosiose mokyklose 1919–1940 metais. *Lietuvos istorijos metraštis*, 1994, p. 100–110.
- Laiškai A. Janulaičiui, LMAVBRS, f. 267-2767, 2781.
- Leonavičius, J. *Petras Leonas–Lietuvos sąžinė*. Kaunas: Technologija, 2002.
- Lietuvių–latvių vienybės draugijos kongreso programa, 1925 06 21, LCVA, f. 585, ap. 1, b. 17, l. 12.
- Lietuvių–latvių vienybės draugijos susirašinėjimas, LCVA, f. 585, ap. 1, b. 14, l. 15.
- Lietuvių–latvių vienybės draugijos valdybos posėdžių protokolai, LCVA, f. 585, ap. 1, b. 14.
- Lietuvių–švedų draugijos narių sąrašas, LCVA, f. 586, ap. 1, b. 3, l. 171.
- Lietuvos intelektualinio bendravimo komisijos 1936 m. ataskaita, LMAVBRS, f. 12-4809, l. 2-4.
- M. Biržiškos laišakai žmonai B. Biržiškienei 1928 m. sausio–vasario mėn., LMAVBRS, f. 12-1291, l. 1-14.
- Mačiulis, D. *Valstybės kultūros politika Lietuvoje 1927–1940 m.* Vilnius: LII, 2005.
- Maksimaitis, M. *Mykolas Rōmeris – Lietuvos sūnus*. Vilnius: Mykolas Romerio universitetas, 2006.
- Mančinskas, Č. *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918–1940 metais*. Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996.
- Nakas, A. *Ižymasu projektuotojo, mokslininko ir pedagogo, konstruktoriaus jubiliejus, Mokslo ir technikos raida Lietuvoje*. Vilnius: VGTU, 2002, p. 215–220.
- Nuo Aukštųjų kursų Kaune iki Kauno technologijos universiteto*. Kaunas: Technologija, 1997.
- Pšibilskis, V. B. *Kazys Pakštas: tarp vizijų ir realybės*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2003.
- Pšibilskis, V. B. *Mykolas Biržiška*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009.
- Raštai Lietuvos intelektualinio bendravimo komisijai, LMAVBRS, f. 12-4809, l. 1-2.
- Rudzinskaitė-Arcimavičienė, M. XIX tarptautinis orientalistų kongresas. *Naujoji Romuva*, 1935, nr. 44.
- Rudzinskaitė-Arcimavičienė, M. XX tarptautinis orientalistų kongresas. *Naujoji Romuva*, 1938, nr. 1-2.
- Tamošaitis, M. *Didysis apakimas*. Vilnius: Gimtasis žodis, 2010.
- Vaišnys, A. *Spauda ir valstybė 1918–1940 m.* Vilnius: UAB „Biznio mašinų kompanija“, 1999.
- Vytauto Didžiojo universitetas: mokslas ir visuomenė 1922–2002*. Kaunas: VDU, 2002.
- Žemės ūkio akademijos Tarybos posėdžių protokolai, LCVA, f. 392, ap. 1, b. 794, l. 40-49.
- Žukas, V. *Gyvenimas knygai: Vaclovas Biržiška*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012.